

Východiská k príprave školskej preventívnej stratégie - prevencia rizikového správania detí a žiakov

Primárnym poslaním školského vzdelávania a výchovy je **efektívne vzdelávanie** – teda vedenie žiaka k získavaniu informácií, ich kritickému posudzovaniu a triedeniu a nemenej dôležité je aj **podnecovanie sociálneho a osobnostného rozvoja** žiaka. Optimálne je, ak sa toto spojenie odrazí aj v stratégii školy zameranej na **prevenciu najznámejších spoločensky nežiaducich javov v škole**, medzi ktoré patrí **užívanie návykových látok, agresia a šikanovanie**.

Nasledujúci text je určený ako pomôcka pre školy a školské zariadenia pri príprave školskej preventívnej stratégie.

V texte je použitá terminológia s nasledujúcim významom:

Prevencia = prevencia rizikového správania, resp. rizikového užívania návykových látok (legálnych a nelegálnych drog), spoločensky nežiaducich (sociálno-patologických) javov

Škola = škola a školské zariadenie

Pedagóg = pedagogický/á zamestnanec/kyňa školy a školského zariadenia

Mladý človek = dieťa, žiak, žiačka

Kompetencie = spôsobilosti

Vzdelávanie = výchovno-vzdelávací proces, výchova a vzdelávanie

Inakosť = rozdielnosť rasová, zdravotná, telesná, kultúrna, náboženská...

Úvodný rámec

Hlavným cieľom prevencie rizikového správania (ďalej len prevencie) v školskom prostredí je dosiahnuť, aby mal mladý človek na úrovni primeranej svojmu veku **vedomé úsilie uprednostňovať nerizikové správanie a zdravie neohrožujúci spôsob života**.

Podstatou prevencie v školskom prostredí je tak pôsobiť na deti a žiakov, aby získali (veku primerané) **základné predpoklady pre:**

- pozitívny postoj k zdravie neohrožujúcemu životnému štýlu
- negatívny vzťah k rizikovému užívaniu návykových látok, prejavom agresívneho správania a šikanovania
- zvýšenie porozumenia o (zdravotných a sociálnych) dôsledkoch rizikového správania - na základe (odborných) objektívnych informácií
- tendenciu uprednostňovať zodpovedné (informované) rozhodnutia s minimalizáciou škodlivého tlaku rovesníkov
- uplatňovanie optimálnych komunikačných zručností
- uprednostňovanie konštruktívneho riešenia (svojich) problémov
- identifikáciu zdrojov odborného poradenstva a podpory

Všeobecné podmienky pre naplnenie cieľa v oblasti prevencie v škole:

1. Celková filozofia školy, ktorá vychádza z podpory zdravie neohrožujúceho životného štýlu - škola, ktorá v praxi vytvára nevyhnutné **podmienky** pre uplatňovanie prevencie. Základom je **garantovanie bezpečného prostredia a efektívneho na žiaka orientovaného procesu výchovy a vzdelávania**.

2. Profesionálna zdatnosť pedagogického zamestnanca, ktorý je odborne pripravený v uplatňovaní **kompetenčného prístupu pri vzdelávaní a sociálno-psychologicky nastavený** tak, aby dokázal **pozitívne vplyvať na kognitívny a osobnostný rozvoj žiaka**.

3. Spoločná zodpovednosť rodiny, orgánov sociálno-právnej ochrany detí, poradenských zariadení a v neposlednom rade inštitúcií školskej politiky, ktoré zabezpečujú adekvátnu odbornú (a osobnosť rozvíjajúcu) prípravu pedagogického zamestnanca a optimálne podmienky pre realizáciu prevencie v praxi.

Odporúčaným východiskom komplexnej preventívnej stratégie školy je **analýza podmienok, prostredia (konkrétnej) školy**, za pomoci ktorej sa získajú podklady k jej príprave a tiež k výberu (aktuálnych) cielených preventívnych aktivít.

Dôležité je, aby do procesu analýzy bola zapojená **celá škola a aby bola jej dôležitosť exaktne definovaná a podporovaná vedením školy**.

Jednou z (overených) foriem získania týchto údajov je **(prieskum) dotazník** – s vopred (dobro) pripravenými otázkami, so zabezpečením anonymity (vyplnený najlepšie v tlačenej podobe prostredníctvom PC), následne prevzatý dôveryhodnou (pre žiakov) osobou a vyhodnotený odborníkom (napr. výchovný poradca, školský psychológ, koordinátor prevencie, prizvaný odborník..). Optimálne je prieskum (alebo jeho časť) po určitom čase opakovať, čo má význam pre aktualizáciu problémov, pre zdôraznenie záujmu o riešenie problémov, ktoré vyplynuli z údajov prvého dotazníka a hlavne preto, že konkrétne výchovné opatrenia sa včas môžu prispôsobiť aktuálnej situácii.

Prevencia v rámci jednotlivých stupňoch vzdelávania (ISCED 0, ISCED 1, ISCED 2)

Charakteristika, cieľové kompetencie, podmienky, formy

Školské vzdelávanie sa musí zameriavať nielen **na rozvoj kognitívnych schopností** potrebných k získavaniu informácií, ich kritickému posudzovaniu a triedeniu, no zároveň musí venovať veľkú pozornosť aj **osobnostnému a sociálnemu rozvoju** žiakov, pretože práve ten je dôležitým pilierom efektivity prevencie spoločensky nežiaducich javov, resp. rizikového správania.

K najčastejším **prejavom rizikového správania** v školskom prostredí patria **problémy spojené s:**

- **experimentovaním, resp. rizikovým užívaním návykových látok** (legálnych a nelegálnych drog)
- **neprijateľným spávaním (agresia, šikanovanie, aktuálny netolizmus** spájaný s tzv. virtuálnymi drogami - riziká internetu, mobilnej komunikácie)
- **prejavmi intolerancie k inakosti** (telesnej, zdravotnej, rasovej, kultúrnej..)

ISCED 0 – predprimárny stupeň

Východiskovým prvkom prevencie na tomto stupni (vzdelávania) je **harmonická jednota rozvoja telesného, duševného a sociálneho života** dieťaťa prostredníctvom podpory jeho:

- ✚ sebadôvery, samostatnosti a sebaistoty
- ✚ skúseností, ktoré poskytujú radosť a túžbu zúčastniť sa pohybových aktivít
- ✚ schopnosti prispôbiť sa životu v spoločnosti (napr. jeho aktuálnej skupine, triede)
- ✚ vnímavého a otvoreného vzťahu k svojmu okoliu
- ✚ motivácie k aktívnemu poznávaniu
- ✚ tvorivosti a estetického cítenia
- ✚ zručností, ktoré pozitívne ovplyvňujú jeho postoj ku zdraviu

Základom podpory sebadôvery dieťaťa je optimálny (rešpektujúci, neznevažujúci) vzťah (tzv. dôležitých) dospelých k dieťaťu v bežnom každodennom živote. Patrí sem okrem iného aj právo dieťaťa povedať nie, resp. zvoliť si alternatívu v určitých situáciách, čím sa dosiahne budovanie základov odolnosti voči manipulácii. K podpore sebadôvery dieťaťa významne prispievajú **pohybové aktivity** bez zjavného zásahu pedagóga, kde má dieťa možnosť voľby samostatnosti a obťažnosti **v nesút'áživom prostredí, bez potreby zvíťaziť nad niekým.**

Podstatou prevencie na predprimárnom stupni je rozvoj kompetencií dieťaťa v oblasti zdravie neohrozujúceho životného štýlu cez osobnú skúsenosť a prežívanie dieťaťa (nie teoretické vedomosti).

Cieľové kompetencie

- dokáže pomáhať vlastnému zdraviu – vie, prečo je najlepší aktívny pohyb, aká je zdravá výživa a životospráva
- vie, čo môže škodiť (jeho) zdraviu, dokáže povedať, prečo návykové látky ohrozujú zdravie človeka (s dôrazom na tie, s ktorými sa môže vo svojom okolí stretnúť)
- má utvorenú predstavu o podstate závislosti a vie, s ktorými látkami a činnosťami je spojené toto riziko (cigarety, alkohol, počítačové hry, iné návykové látky)
- chápe, prečo kontakty s niektorými ľuďmi môžu byť nebezpečné a uplatňuje to i v praxi
- dokáže akceptovať pravidlá života v skupine (v triede) – využíva hodnotenie svojho vlastného správania a tiež správania druhých
- je pripravené formulovať (a argumentovať) svoj vlastný názor a zároveň akceptovať i kompetentnú autoritu pri jeho korekcii

- chápe inakosť ľudí ako prirodzený jav a pokúša sa prispôbiť tomu aj svoje správanie
- dokáže postupne viac kontrolovať extrémne prejavy svojich emócií a prispôbovať svoje správanie sociálnemu prostrediu (akceptovanie a dodržiavanie rôznych pravidiel)

Osobná skúsenosť dieťaťa sa získava predovšetkým **v priebehu hry**, ktorá je významným faktorom sociálneho učenia. V hre by sa mala u detí vo veľkej miere uplatniť samostatnosť, kreativita, vzájomná komunikácia, pričom **pedagóg** (alebo iný dospelý) **má (pri hre)** prevažne **úlohu pozorovateľa**, niekedy **partnera a radcu**, pričom však hra je pre neho dôležitý zdroj informácií pre cieľnú reflexiu zdrojov problémov „objavených“ v jej priebehu.

Pre predškolský vek nie je vhodné „frontálne, organizované“ vyučovanie, preto nie je potrebné vyrábať špeciálne protidrogové, či iné preventívne programy pre predprimárny stupeň používané týmto spôsobom.

Vhodnejšie je preferovať **sociálne hry a hranie rolí**, ktoré poskytujú dostatok modelových situácií (napr. pri námetových hrách) na tréning diskusie, riešenie problémov, konfliktov a navrhovanie riešení.

Dramatická výchova navyše umožňuje rozvoj spoločenských vzťahov a komunikačných zručností.

Najdôležitejším cieľom všetkých aktivít na tomto stupni je **prebudiť aktívny záujem dieťaťa objavovať a ukázať čo vie, čo dokáže a vyskúša pre svoj rozvoj, nie naplnenie detskej mysle samotnými poznatkami.**

Najpodstatnejšou úlohou pedagóga v tomto ohľade je **formovanie prosociálneho správania u detí**, čo predstavuje základ prevencie. Súčasne je **nevyhnutná úzka spolupráca s rodinou**, pretože je veľká **možnosť včas eliminovať niektoré rizikové faktory správania dieťaťa. Podmienkou je profesionálny prístup pedagógov** – psychologický (získať rodiča pre riešenie problému) a diagnostický (odborná identifikácia problému a možností riešenia).

ISCED 1, ISCED 2 – primárny a nižší sekundárny stupeň

Preventívne pôsobenie na tomto stupni tzv. povinného vzdelávania sa musí prelínať **celou realitou školy, pričom dôraz sa kladie na kompetenčný prístup pri vzdelávaní**, ktorý je **doplnený cieľnými preventívnymi aktivitami** (programami) školy.

Na úvod treba zdôrazniť, že podstatu prevencie nepredstavuje zjednodušená forma „filozofie zdravého životného štýlu“ – t. j. prednášky na „overené aktuálne“ témy (bez komplexného prístupu a reflexie) alebo samostatné voľnočasové (športové) aktivity. Znáмым faktom je aj to, že vzdelávanie s prevahou frontálneho vyučovania, ktoré dokázateľne zvyšuje počet neparticipujúcich žiakov, je spájané s väčším rizikom nežiaduceho správania žiakov.

Základom prevencie je rozvoj všeobecných kompetencií žiakov s dôrazom na:

- ✚ rozvoj **sociálnych spôsobilostí**, ktoré sú nápomocné pri orientácii v sociálnych vzťahoch, formovaní zodpovednosti za vlastné správanie a uvedomovaní si dôsledkov konania
- ✚ posilňovanie **komunikačných spôsobilostí** s cieľom nasmerovať a získavať žiakov k preferovaniu konštruktívneho riešenia problémov a konfliktov, nácviku adekvátnych reakcií na stres, neúspech a kritiku
- ✚ vytváranie **pozitívnej sociálnej klímy v prostredí školy**, ktorej základom je atmosféra dôvery, bezpečia, istoty a prijatia
- ✚ formovanie pozitívnych **postojov** k spoločenským (mravným, morálnym) a humanistickým **hodnotám**

Predpokladom a podmienkou rozvoja kompetencií je **výber** takého súboru **poznatkov** v rámci vzdelávacieho procesu, **ktoré majú pre žiakov funkčné využitie (súvislosť)** v aktuálnom priestore a čase. Východiskom sú skúsenosti žiakov a ich prirodzené sociálne prostredie. Nevyhnutnou podmienkou je používanie **interaktívnych (vyučovacích) metód**.

Cieľové kognitívne kompetencie žiakov

ISCED 1 – primárne vzdelávanie (prvý stupeň)

- majú základné vedomosti a zručnosti v oblasti starostlivosti o zdravie a duševnú pohodu
- uvedomujú si hodnotu zdravia a jeho potrebu k optimálnemu rozvoju schopností človeka – dokážu uviesť argumenty
- vedia, aký je zdravie podporujúci denný režim a snažia sa ho uplatňovať
- dokážu pomenovať všeobecné riziká v súvislosti s fajčením tabaku, pitím alkoholu, užívaním iných návykových látok a činností, ktoré sa spájajú s rizikom vzniku závislosti (napr. počítačové hry)
- poznajú základné zdravotné riziká nadmerného užívania, resp. rizikového užívania návykových látok a argumenty v prospech zdravia
- majú právne povedomie v oblasti spoločensky nežiaducich javov (šikanovanie je právne neprípustné, zákony o fajčení a alkohole, ...)
- poznajú možnosti (služby) poradenskej pomoci, vedia na koho sa majú obrátiť v prípade ohrozenia alebo poškodzovania jeho práv
- vedia pomenovať a hodnotiť základné medziľudské vzťahy
- dokážu rozoznať prejavy ľudskej neznášanlivosti a jej negatívne dôsledky, snažia sa tomu prispôbiť svoje správanie

ISCED 2 – druhý stupeň

- žiaci poznajú nielen zdravotné (vrátane podstaty závislosti), ale hlavne sociálne riziká a obmedzenia súvisiace so zneužívaním návykových látok a rizikovým správaním, dokážu uviesť relevantné argumenty pri formulovaní svojich postojov
- poznajú zákony, týkajúce sa návykových látok (zákaz fajčenia, predaja cigariet a alkoholu mladistvým, zákony ohľadne nelegálnych drog...) a dôsledky porušenia zákona
- uvedomujú si význam harmonických medziľudských vzťahov pre život a poznajú viaceré možnosti ich kultivovania, poznajú spôsoby optimálnej komunikácie (v rôznych životných situáciách) oceňujú jej význam a snažia sa ju uplatňovať
- poznajú a dokážu uplatniť (niektoré) vhodné spôsoby riešenia nezhôd a konfliktov (so spolužiakmi), uvedomujú si výhody ich nenásilného riešenia
- dokážu aplikovať zásady dobrej spolupráce a právo na odlišný názor v skupine, pričom vedia, že majú svoju zodpovednosť za úlohy a konanie v skupine, majú tendenciu odolávať škodlivému tlaku skupiny
- sú informovaní o významných dokumentoch v oblasti ľudských práv a orgánoch zaoberajúcimi sa ich ochranou, dokážu argumentmi odôvodniť akceptovanie a tolerovanie inakosti
- poznajú a uvedomujú si psychologické dôsledky šikanovania, právnu zodpovednosť za také konanie a tiež fakt, že ich postoj je jednou z podmienok vzniku a rozvoja šikanovania
- dokážu si vyhľadať odbornú pomoc a komunikovať so špecializovanými službami v prípade potreby (linky dôvery, krízové centrá)

Prevenca a zodpovednosť zainteresovaných

Prevenca formulovaná ako komplexná stratégia školy musí byť zmysluplná, t. j. taká, ktorá obsahuje reálne ciele, formy a konkrétne aktivity. Podstatné je, aby v nej bola jasne definovaná aj zodpovednosť všetkých zainteresovaných. Pri jej príprave sa môže vychádzať z nasledujúceho rámca:

- ✚ **Vedenie (manažment) školy** – má **zásadnú úlohu** pri tvorbe, podpore a realizácii stratégie školy v prevencii. Dôležitým prvkom zodpovednosti vedenia školy je **aj** (nedirektívne) **riadenie a komunikácia**, založené na spolupráci, dôvere, spravodlivosti a rovnakom prístupe k zamestnancom, na konštruktívnom riešení problémov a konfliktov, s vylúčením možnosti intríg a v neposlednom rade na **chápaní, no dôslednom prístupe k všetkým žiakom** svojej školy v pozícii uznávanej autority. Tento prístup významne posilní dobrú sociálnu klímu školy, ktorá je absolútnym základom prevencie.

- ✚ (Každý) **pedagogický zamestnanec školy** – má **klúčové postavenie pri realizácii prevencie** a uplatňovaní pozitívnej sociálnej klímy v škole a triede. Jeho vklad **spočíva** predovšetkým **v ústretovom vzťahu k žiakom, v zdokonaľovaní a následnom uplatňovaní pedagogického majstrovstva pri ich vzdelávaní a v optimálnej komunikácii s rodičmi.**
Praktická realizácia spočíva v tom, že tvorivo využíva (príťažlivé) interaktívne na kooperáciu orientované metódy pri vzdelávaní, zaujíma sa o názory žiakov, snaží sa pokojne neodsudzujúco reagovať na rozdielne postoje žiakov, diskutuje s nimi o odlišných stanoviskách, dáva im aj (reálnu) možnosť voľby, získava si dôveru žiakov spravodlivým prístupom, vedie ich k prevzatíu zodpovednosti za ich konanie, nedopustí správanie ponižujúce ľudskú dôstojnosť, ústretovo spolupracuje s rodičmi v prospech rozvoja žiaka.
- ✚ (Každý) **žiak školy** – je (rodičmi, pedagógmi, spoločnosťou) motivovaný k učeniu tak, aby chápal, že vzdelávanie je nápomocné k úspešnému a spokojnému životu a v škole je preto, aby zistil, aké má možnosti a nie preto, aby zistil, čo nedokáže (čo nevie).
Uvedomuje si svoje (ľudské) práva i práva iných a **prijíma zodpovednosť za svoje konanie a vzdelávanie.**
Chápe význam existencie **jasne a zrozumiteľne formulovaných pravidiel správania sa v škole**, akceptuje a **uplatňuje ich**, prípadne sa zúčastňuje sa aj na ich tvorbe.
- ✚ (Každý) **rodič žiaka školy** – prijíma svoj diel zodpovednosti za výchovu a vzdelávanie dieťaťa, pričom vychádza z očakávania, že **jeho cieľ a cieľ školy je rovnaký – poskytnúť optimálne možnosti pre rozvoj dieťaťa.** Vie, že pre dosiahnutie tohto cieľa je dôležitá vzájomná spolupráca a dôvera.

Realizácia stratégie školy v prevencii

Pravidlá školy

Okrem na žiaka orientovaného výchovno-vzdelávacieho procesu dôležitou súčasťou prevencie sú pravidlá zakotvené v organizačnom poriadku školy, kde sa má venovať pozornosť aj jednotlivým sociálno-patologickým javom.

Pri tvorbe (obsahu) pravidiel školy je možné vychádzať z nasledujúceho návrhu:

- 1) rámcový zoznam neprípustných návykových látok (tabak, alkohol, nelegálne drogy), neprípustných spôsobov správania (kde sú zrozumiteľne definované rôzne formy šikanovania, agresivity a neznášanlivosti inakosti - vrátane vysoko aktuálnej „virtuálnej“ formy)
- 2) práva, povinnosti a zodpovednosť všetkých zainteresovaných v škole (pedagógov, žiakov, rodičov) v tejto súvislosti
- 3) kontaktné informácie na zodpovedné osoby v škole (koordinátor prevencie, výchovný poradca...)
- 4) presné postupy riešenia podozrení a vyskytnutých prípadov, vrátane systému následných opatrení (trestov) za priestupky
- 5) zoznam a kontakty na odborné poradenské služby a zodpovedné inštitúcie (CPPPaP, ŠŠI...)

- 6) konkrétne možnosti anonymného poradenstva (schránka dôvery v škole, linky dôvery, odkazy na internetové poradenstvo)

Významne sa v praxi osvedčilo vytvorenie skupiny cielene zameranej na pomoc pri riešení aktuálnych prípadov, zostavenej zo (zvolených) zástupcov žiakov a pedagógov (prípadne i rodičov) ako nápomocný, resp. poradný orgán vedenia školy.

Ako podpora stratégie školy v prevencii by mali byť uvedené aj **možnosti, ktoré poskytuje škola pre minimalizáciu prejavov rizikového správania**, napr. možnosti pre aktívne využívanie času prestávok (na odreagovanie nahromadenej energie), a tiež možnosti mimovyučovacích (voľnočasových) aktivít v prostredí školy (čo môže mať význam aj pre podporu étosu školy).

Odporúčame (podľa možností školy) zakomponovať do preventívnej stratégie (celoročného plánu) **školy aj program zameraný na osobnostný a sociálny rozvoj, resp. výcvik v sociálno-komunikačných zručnostiach** vedený odborníkmi, pretože má veľké predpoklady pozitívne ovplyvniť najmä klímu školy. Dôležité je, aby mali **možnosť ho absolvovať nielen žiaci, ale aj pedagógovia**.

Komunikácia školy a rodiny

Pri príprave preventívnej stratégie školy majú byť **účastní aj rodičia** – veľkým prínosom je, ak sa priamo podieľajú na jej tvorbe, no **najdôležitejšie je, ak chápu jej význam, poznajú jej obsah a akceptujú „pravidlá hry“** zakotvené v nej (postup riešenia problémov a vyskytnutých prípadov, opatrenia, možnosti pomoci, tresty). Preto je **vhodné, ak škola venuje náležitú pozornosť získavaniu rodičov** tým, že ich podrobne informuje o cieľoch a konkrétnych plánoch školy v tejto súvislosti a motivuje ich k spoločnému postupu a zodpovednosti.

Dosiahne sa tým vyššia úroveň podpory prevencie zo strany rodičov a efektívne riešenie konkrétnych (vyskytnutých) prípadov podľa vopred im známych postupov. Vždy je užitočné, keď sa na riešení jednotlivých prípadov podieľa zo strany školy viac pracovníkov. Aj spísaný protokol o tom, čo sa stalo, by mal byť podpísaný najmenej dvoma pracovníkmi školy na podporu dôveryhodnosti a snahy školy o korektné riešenie.

Osobnostný a sociálny rozvoj ako základ prevencie

K osobnostnému a sociálnemu rozvoju žiakov prispieva uplatňovanie **kompetenčného prístupu vo výchovno-vzdelávacom procese – s dôrazom na rozvoj osobných a sociálnych spôsobilostí**.

Podstatou takéhoto prístupu sú:

- ✚ aktivizujúce metódy a participácia (žiakov) v priebehu výchovy a vzdelávania
- ✚ vhodné spôsoby pedagóga pri korigovaní rozdielnych názorov žiakov („nehadzovanie“ tzv. nesprávnych názorov),
- ✚ iniciovanie (a udržanie) diskusie so zapojením aj pasívnych žiakov tak, aby neutrpela kvalita vyučovania,

- využívanie metód zameraných na aktívne sociálne učenie, ktoré umožní mladým ľuďom efektívnejšie sa orientovať v sociálnych situáciách a medziľudských vzťahoch.

Odporúčame, t. j. bolo by optimálne, aby pedagogickí zamestnanci mali možnosť absolvovať (kontinuálne) vzdelávanie tematicky zamerané na rozvoj osobných a sociálnych kompetencií formou tréningov alebo zážitkových skupín, čo by im bolo nápomocné pri správnom uplatňovaní uvedeného prístupu.

Ukážka cieľových požiadaviek prevencie so zameraním na rozvoj osobných a sociálnych spôsobilostí

<p>PREDCHÁDZANIE NÁSILIU, ŠIKANOVANIU</p>	<p><u>Komunikácia:</u></p> <p><i>Na báze modelových situácií:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - dokázať jasne a pokojne vysvetliť svoje stanovisko bez slovnej agresie a zvalovania viny na iného - vedieť reálne počúvať a vnímať názory iných s cieľom ich pochopiť pri nachádzaní optimálnych riešení - poznať a uplatňovať zásady správnej komunikácie - pokúsiť sa zasiahnuť alebo zastaviť vznikajúci konflikt skôr, ako by sa mohol vyostriť - formou diskusie o vplyve médií dokázať obhájiť odmietavý postoj k násiliu a význam kvality médií 	<p><u>Rozhodovanie a kritické myslenie</u></p> <p><i>Na základe ukážok z médií, aktuálneho diania alebo histórie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - uvažovať o motivácii, cieľoch a reakciách – z hľadiska útočníka, obete a pozorovateľa - pokúsiť sa o analýzu svojich vlastných stereotypov, názorov a predsudkov, ktoré môžu byť zdrojom násilia - formulovať dôvody, význam tolerancie pre rozmanitosť (zdravotnú, etnickú, ...) - identifikovať tlak rovesníkov do zapájania sa alebo akceptovania konania s črtami násilia a šikanovania - chápať a akceptovať svoju zodpovednosť aj v roli pozorovateľa za šikanovanie 	<p><u>Riešenie problémov</u></p> <p><i>S využitím aktuálnej reality:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikovať zdroje konfliktov a problémových situácií, navrhnúť vhodné možnosti riešenia - vyhodnotiť násilné aj nenásilné riešenia modelových situácií - vytvoriť súbor návrhov na konštruktívne riešenie (svojich vybraných) problémov alebo konfliktov
--	---	---	---

<p>ALKOHOL, TABAK, INÉ NÁVYKOVÉ LÁTKY</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vedieť vyhľadať a vysvetliť svoje nájdené (vybrané) údaje o zdravotných a sociálnych dôsledkoch užívania návykových látok - pokúsiť sa uvažovať o tom, čo stráca mladý človek nadmerným užívaním alkoholu, tabaku alebo iných drog - dokázať argumentovať pre život bez tabaku, zneužívania alkoholu a iných drog – prostredníctvom prípravy reklamného letáku pod názvom „Neútočte na svoje zdravie“ - vedieť pochopiť podstatu závislosti a abstinenčného syndrómu, dokázať empaticky navrhnuť dôvody na podporu jeho prekonania - tvoriť „reálne a sebavedomé“ možnosti odolávania ponuke priateľov na užívanie nejakej návykovej látky, dokázať zostať sebou samým - dokázať ovplyvniť priateľa, ktorý experimentuje s návykovými látkami, ktoré mu škodia a spôsobujú problémy – vedieť ponúknuť alternatívy 	<ul style="list-style-type: none"> - dokázať diskutovať o vplyve návykových látok na spoločnosť - vyhľadať zaujímavé a pôsobivé informácie z histórie - zosumarizovať najčastejšie udávané dôvody mladých pre experimentovanie a užívanie návykových látok a pokúsiť sa nájsť alternatívy - sformulovať svoje vlastné dôvody pre rozhodnutie odmietnutia návykových látok a ich obhajobu pred ostatnými - analyzovať reklamy, ktorých cieľom je propagovať fajčenie, uvažovať, prečo je často cieľovou skupinou mládež (zameraním, dôrazom na príťažlivosť) - dokázať ovplyvniť a získať mladých pre zdravie - prostredníctvom vtipných antireklám (fajčenie, alkohol...) - uvedomiť si ekonomické dôvody rozšírenia návykových látok a ekonomické hľadisko ich zákazu (využiť historické hľadisko) 	<ul style="list-style-type: none"> - pokúsiť sa analyzovať faktory prispievajúce k stresu ako rizikového faktora užívania drog - u seba i u iných vo svojom okolí - poznať možnosti, návod ako redukovať stres (psychický i fyzický) - vytvoriť si svoj stres manažment - vyskúšať rôzne spôsoby redukcie stresu s cieľom vybrať si pre seba najúčinnější - dokázať uviesť argumenty k téze : „včasná a konštruktívne riešenie problémov a konfliktov je dobrou ochranou pred hrozbou závislosti“
--	--	---	---

Osobitná pozornosť (pomoc) sa musí venovať mladým ľuďom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ktorí predstavujú v tomto ohľade zraniteľnú skupinu.

Preventívna stratégia školy musí tiež **reflektovať meniacu sa realitu života a samotnej drogovej scény**. Informačné zdroje sa môžu získať jednak z analýzy školy, z odborných publikácií a jednak z národných a medzinárodných prieskumov, výsledky ktorých sú bežne dostupné a široko medializované (napr. www.infodrogy.sk, www.statpedu.sk).

Preventívnu stratégiu odporúčame formulovať ako **celoročnú a komplexnú aktivitu školy**, ako kombináciu rôznych foriem, ktoré sa vzájomne dopĺňajú a potencujú – tematické dni, celoročné projekty (celoškolské, skupinové, individuálne), dopĺňanie odbornosti vzdelania, tiež aktivity mimo vyučovania (zážitkové kurzy, exkurzie, súťaže, záujmové a športové činnosti, diskusné kluby...)

V závere uvádzame návrh (odporúčaného) obsahu preventívnej stratégie školy

- ❖ Filozofia školy
- ❖ Cieľ (dlhodobý – všeobecnejšia úroveň, krátkodobý – viac konkretizovaný) prevencie
- ❖ Analýza prostredia školy – základné údaje
- ❖ Zodpovednosť (v nadväznosti na analýzu) - konkrétne úlohy a osoby
- ❖ Témy prevencie – ich zakomponovanie do výchovno-vzdelávacieho procesu (konkrétne témy a konkrétne predmety/vzdelávacie oblasti)
- ❖ Školské pravidlá - definovanie, práva, povinnosti, riešenie, kontrolné opatrenia, kontakty, poradenské služby
- ❖ Cielené vzdelávanie, tréningy – žiaci, pedagogickí zamestnanci
- ❖ Cielené preventívne aktivity a programy (časový plán)
- ❖ Možnosti minimalizácie rizikového správania v prostredí školy
- ❖ Mimoškolské aktivity
- ❖ Dokumenty a legislatíva (napr. metodické usmernenia...)
- ❖ Zoznam (vybraných) informačných zdrojov (knižných, internetových)

Doplnkové učebné texty

Doplnkové učebné texty predstavujú overený zdroj informácií k realizácii prevencie vo výchovno-vzdelávacom procese. Uvádzame výber schválených doplnkových učebných textov a odporúčaných iných zdrojov k uplatňovaniu prevencie v prostredí školy:

ISCED 1

Nenič svoje múdre telo: Claire Raynerová+ Pracovný zošit: Eva Senková

Ne tedd tónkrre okos tested: v maďarskom jazyku

Naphager tro god'aver tešto + pracovný zošit Biťukani irka: v rómskom jazyku

Zdravie hrou (Výchova k zdraviu žiakov mladšieho školského veku): Z. Birknerová

ISCED 2 a ISCED 3

Ako poznám sám seba - 5. - 9. roč. ZŠ a 1. - 4. roč. 8roč. gymnázia + metodická príručka: M. Zelina, M. Uhereková, Z. Kašparová, T. Houška

Cesta ku generácii bez tabaku a fajčenia – metodika prevencie tabakizmu: Ľ. Biziková

DVD Alkohol – skrytý nepriateľ a metodický sprievodca k jeho využívaniu, ŠPÚ

Ako byť sám sebou: 1.- 4. roč. SŠ a 5. - 8. roč. 8ročného gymnázia: M. Zelina, M. Uhereková:

Ľudské práva a zručnosti potrebné na ich uplatnenie (Metodická príručka pre učiteľov ZŠ a SŠ): Ľ. Bagalová, D. Gogolová

Prevencia užívania tabaku u školskej mládeže: T. Baška